

[2023] 1 एस. सी. आर. 375

मोहिंदर पाल आणि इतर

वि.

जम्मू आणि काश्मीर राज्य

(फौजदारी अपील क्र.1863/2010)

जानेवारी 12,2023

[बी. आर. गवई आणि एम. एम. सुंदरेश, न्या.]

रणबीर दंड संहिता -कलम 300 अपवाद – I, कलम 302 आणि कलम 304 चा पहिला भाग -गंभीर आणि अचानक चिथावणी-दोन व्यक्तींचा मृत्यू, 'जे' आणि 'एम'-सात आरोपी-आरोप की आरोपी क्रमांक 1 आणि त्याच्या मुलांनी 'जे' आणि 'एम' ला जबरदस्तीने त्यांच्या घरात डांबले आणि त्यांच्यावर हल्ला केला ज्यामुळे त्यांचा जखमांमुळे मृत्यू झाला- सत्र न्यायाधीशांनी आरोपीं क्र . 5 आणि 6 यांची निर्दोष मुक्तता केली. परंतु आरोपी क्र.1 ते 4 आणि 7 यांना आर. पी. सी. च्या कलम 302,148 आणि 149 अन्वयेदोष ठरवले -उच्च

न्यायालयाने दोषसिद्धी कायम ठेवली-आरोपी क्र. 1 याचा अपील प्रलंबित असताना मृत्यू झाला तर आरोपी क्र. 2 फरार झाले-आरोपी क्र. 3, 4 आणि 7 यांच अपील, नोंदवलेल्या कागदपत्रांवरून असे दिसून येते की फिर्यादी स्वच्छ हातांनी आले नाहीत आणि त्यांनी घटनेचा उगम दडपण्याचा प्रयत्न केला आहे-'जे' च्या मृत्यूच्या घोषणेतील विरोधाभास तसेच पी. डब्ल्यू. 1 आणि पी. डब्ल्यू. 2 च्या पुराव्यांमध्ये दोन मृत आरोपी कोणत्या परिस्थितीत आरोपी व्यक्तींच्या घरी गेले होते-पुढे, आरोपी क्रमांक 1 ला देखील घटनेत दुखापत झाली-आरोपी क्रमांक 1 ला झालेल्या दुखापतीबद्दल स्पष्टीकरण देण्यात फिर्यादी अपयशी ठरले-हे आरोपी क्रमांक 1 चे विशिष्ट प्रकरण होते की दोन व्यक्ती त्याच्या घरी आल्या होत्या आणि त्यांनी त्याच्यावर लाठीने हल्ला केला - आरोपी क्रमांक 1 वरील हल्ल्यामुळे संतप्त झालेल्या आरोपी व्यक्तींनी स्वनियंत्रणाच्या अधिकारापासून वंचित राहून, गंभीर आणि अचानक चिथावणी देऊन, 'जे' आणि 'एम' वर हल्ला केला ज्यामुळे त्यांचा मृत्यू झाला असण्याची शक्यता नाकारता येत नाही-अपीलकर्ते (आरोपी क्र . 3, 4 आणि 7) कलम 300 आर. पी. सी. च्या अपवाद I च्या दृष्टीने संशयाच्या लाभासाठी पात्र- सरकार पक्ष कलम 302 आर. पी. सी.अंतर्गत वाजवी संशयाच्या पलीकडे सिद्ध करण्यात अयशस्वी ठरला. कलम ३०२ आरपीसी अंतर्गत अपीलकर्त्यांना ठोठावण्यात आलेली शिक्षा, कलम ३०४ आरपीसीच्या भाग-१ अंतर्गत रूपांतरित करण्यात आली.

अंशतः याचिका मंजूर करत न्यायालयाने

असा निर्णय दिला की 1.नोंदीत ठेवलेल्या साहित्यावरून, विशेषतः शवविच्छेदनाच्या अहवालावरून, मृत व्यक्तीचा मृत्यू हा नरघातकी होता यात वाद घालता येत नाही.

[परिच्छेद 10] [380-एच]

2. घटनेचे ठिकाण हे आरोपी व्यक्तींचे घर आहे. मृत 'जे' आणि 'एम' तसेच पी. डब्ल्यू. 1, हे आरोपी व्यक्तींच्या घरी का गेले याबद्दलची मते वेगवेगळी आहेत. पी. डब्ल्यू. 1 च्या आवृत्तीनुसार, तो मजुरांच्या शोधात तिथे गेला होता आणि त्यानंतर आरोपी व्यक्तींनी त्याला पकडले कारण कर्जाच्या रकम रुपये 50/- चा वाद होता. मृत 'जे' च्या मृत्यू पूर्व जवाबा नुसार , मृत 'जे' आणि 'एम' तेथे गवत (चारा) गोळा करण्यासाठी गेले होते. तर पी. डब्ल्यू. 2 च्या पुराव्यानुसार, जेव्हा तो बिडी खरेदी करण्यासाठी जगतपूरला जात होता, तेव्हा तो पी. डब्ल्यू. 1 ला भेटला आणि ते दोघेही आरोपी व्यक्तींच्या गल्लीकडे गेले. तपास अधिकारी ने कबूल केले आहे की आरोपी क्रमांक 1 (मृत असल्याने) जखमी कसा झाला याचा त्यांनी तपास केला नाही. आरोपी क्रमांक 1 (मृत असल्याने) याने केलेला विशिष्ट बचाव असा आहे की तो त्याच्या खोलीत अंथरुणावर पडलेला असताना दोन व्यक्ती त्याच्या खोलीत घुसले आणि त्यापैकी एकाने त्याच्या डोक्यावर लाठीमार केला ज्यामुळे त्याचा रक्तस्राव होऊ लागला आणि तो फ्रॅक्चरमुळे बेशुद्ध पडला.[परिच्छेद 16 आणि 17] [382-डी-जी; 383-ए-बी]

3. अभिलेखावर ठेवलेल्या साहित्यावरून असे दिसते की फिर्यादी स्वच्छ हात घेऊन आले नाहीत आणि त्यांनी घटनेचा उगम दडपण्याचा प्रयत्न केला आहे.मृत 'जे' आणि 'एम'

कोणत्या परिस्थितीत आरोपी व्यक्तींच्या घरी गेले याबद्दल मृत्यू पूर्व जावबात तसेच पीडब्ल्यू 1 आणि पीडब्ल्यू 2 च्या पुराव्यांमध्ये विरोधाभास आहेत. आरोपी क्रमांक 1 (मृत असल्याने) याला झालेल्या दुखापतीचे स्पष्टीकरण देण्यात फिर्यादी पक्ष अपयशी ठरला आहे. आरोपी क्रमांक 1 (मृत असल्याने) याचे हे विशिष्ट प्रकरण आहे की दोन व्यक्ती त्याच्या घरी आल्या होत्या आणि त्यांनी त्याच्यावर लाठीने हल्ला केला. आरोपी क्रमांक 1 (मृत असल्याने) वरील हल्ल्यामुळे संतप्त झालेल्या आरोपी व्यक्तींनी आत्मनियंत्रणाच्या अधिकारापासून वंचित राहून, गंभीर आणि अचानक चिथावणी देऊन, मृत 'जे' आणि 'एम' वर हल्ला केला, ज्यामुळे त्यांचा मृत्यू झाला, ही शक्यता नाकारता येत नाही. आर. पी. सी. च्या कलम 300 च्या अपवाद 1 च्या दृष्टीने अपीलकर्त्यांना संशयाचा लाभ मिळण्याचा हक्क आहे. त्यामुळे आर. पी. सी. च्या कलम 302 अंतर्गत युक्तियुक्त संशयाच्या पलीकडे खटला सिद्ध करण्यात फिर्यादी पक्ष अपयशी ठरला आहे. आर. पी. सी. च्या कलम 304 च्या भाग-1 अंतर्गत अपीलकर्त्यांना कलम 302 आर. पी. सी. अंतर्गत ठोठावण्यात आलेली शिक्षा आणि शिक्षा रूपांतरित केली जाते. [परिच्छेद 18,20 आणि 21] [383-बी-सी; 383-जी-एच; 384-ए-बी]

फौजदारी अपील अधिकारक्षेत्र : फौजदारी अपील क्र . 1863/2010

फौजदारी अपील क्र .9/1991 मधील जम्मू आणि काश्मीर उच्च न्यायालयाच्या 05.06.2009 तारखेच्या निकाल आणि आदेशावरून.

त्रिपुरारी रे, बी. एस. बिल्लौरिया, दिनेश कुमार गर्ग, धनंजय गर्ग, अभिषेक गर्ग, गुरमीत सिंग, अपीलकर्तेचे वकील.

शैलेश मडियाल, वैभव सभरवाल, अक्षय कुमार, प्रतिवादीचे वकील.

न्यायालयाचा न्यायनिर्णय न्या. बी. आर.गवई यानी दिला

1. सध्याच्या अपीलात 5 जून 2009 रोजी जम्मू आणि काश्मीर उच्च न्यायालयाच्या विभागीय खंडपीठाने(थोडक्यात 'उच्च न्यायालय') फौजदारी अपील क्रमांक 09/1991 मध्ये पारित केलेल्या निर्णय आणि आदेशाला आव्हान दिले आहे, ज्यामुळे अपीलकर्त्यांनी- आरोपींनी दाखल केलेले अपील फेटाळले गेले आहे आणि 23 मार्च 1991 रोजी कठुआचे विद्वान सत्र न्यायाधीश (थोडक्यात 'सत्र न्यायाधीश') यांनी ट्रायल केस क्रमांक 89/1990 मध्ये दिलेल्या दोषसिद्धीच्या आणि शिक्षेच्या आदेशाला पुष्टी दिली आहे.

2. अपील सादर करण्यासाठी कारणीभूत असलेली तथ्ये खालीलप्रमाणे आहेत:

i) दिनांक 16 मे 1990 रोजी, कठुआ पोलीस स्टेशनला (थोडक्यात 'पोलीस स्टेशन') दुपारी सुमारे 12 वाजता विश्वासाह माहिती मिळाली की आरोपी चंद (मृत असल्याने) आणि त्याची मुले दोन तरुणांना मारहाण करत होते, ज्यांना त्यांनी जगतपूर, तालुका कठुआ येथील त्यांच्या घरात जबरदस्तीने ताब्यात घेतले होते. डेली डायरी रजिस्टरमध्ये याबाबत नोंद करण्यात आली होती.ही माहिती मिळाल्यावर हेड कॉन्स्टेबल-राजमल, कॉन्स्टेबल चमन लाल आणि तीरथ सिंग

यांच्यासह आरोपी-अपीलकर्त्यांच्या घरी पोहोचले, त्यांना आढळले की मंजीत कुमार आणि जसविंदर गंभीर जखमी झाले आहेत आणि ते एका खोलीत बेशुद्धावस्थेत आढळले आहेत.त्यांना तातडीची वैद्यकीय मदत मिळावी यासाठी त्यांना कठुआच्या जिल्हा रुग्णालयात हलवण्यात आले.उपनिरीक्षक बसंत सिंग रुग्णालयात पोहोचले आणि त्यांनी डॉ. रेणू जामवाल यांच्या उपस्थितीत जसविंदरचा जबाब नोंदवला, ज्यांनी त्याला जबाब देण्यासाठी योग्य घोषित केले.जसविंदरच्या विधानाच्या आधारे (EX.PW-BS) प्रथम माहिती अहवाल (थोडक्यात 'प्रथम खबर ') क्र. 213/90 जम्मू आणि काश्मीर राज्य रणबीर दंड संहितेच्या (थोडक्यात 'आर. पी. सी.') कलम 307/382/342 148/149 अंतर्गत पोलीस ठाण्यात नोंद करण्यात आली आहे.त्यानंतर, मंजीत कुमार आणि जसविंदर या दोघांचाही जखमांमुळे मृत्यू झाला.त्यानंतर, आर. पी. सी. चे कलम 302 जोडण्यात आले.

ii) मृत जसविंदरच्या निवेदनात (EX.PW-BS) असे म्हटले आहे की, तो आणि मंजीत कुमार चारा घेण्यासाठी जगतपूर गावात गेले होते.जेव्हा ते आरोपी पक्षाच्या घराला लागून असलेल्या रस्त्यावर चालत होते, तेव्हा आरोपी लाल चंद, बियास, संत कुमार, रेशन, मदन लाल यांच्यासह आरोपी क्रमांक १-लाल चंद (मृत असल्याने) यांच्या इतर मुलांनी त्यांना घरात ओढले आणि लोखंडी रॉड (सरिया), कोयता (दांड्या) आणि काठ्यांनी त्यांच्यावर हल्ला केला.त्यांना

पिण्यायोग्य नसलेले /चव नसलेले पाणी देण्यात आले. पुढे, आरोपी संत कुमारने मृताच्या खिशातून 300 रुपये चोरले.

iii) फिर्यादीचे प्रकरण, थोडक्यात, असे आहे की आरोपी क्रमांक 2 बैस राजने मृताच्या भावाकडून 50 रुपये उधार घेतले होते-जसविंदर म्हणजे अ .सा .1- प्रवीण कुमार आणि अ .सा .1-प्रवीण कुमारने घटना घडण्याच्या 3-4 दिवस आधी रकमेची मागणी केली होती. घटनेच्या दिवशी प्रवीण कुमार मजूर घेण्यासाठी गावात गेला होता. जेव्हा तो अपीलकर्त्याच्या घराजवळ होता, तेव्हा त्याला आत खेचले गेले आणि मारहाण करण्यात आली.त्यानंतर त्यांनी त्याला चार्याच्या खोलीत डांबून ठेवले आणि मंजीत कुमार आणि जसविंदरला मारहाण केली.अ .सा. क्र .1 प्रवीण कुमार घटनास्थळावरून पळून जाण्यात यशस्वी झाला. अ .सा. क्र .1 प्रवीण कुमारसोबत अ .सा. क्र .2 हरदेव सिंगही होते आणि वरील घटनेचे वर्णन अ .सा. क्र .3 छज्जू राम आणि कृष्णचंद लांबरदार यांना सांगण्यात आले.

iv) तपास अधिकाऱ्याने (थोडक्यात 'आय. ओ.')

अंतिम अहवाल सादर केला ज्यामध्ये असे म्हटले आहे की, वरील घटनेपूर्वी अ .सा. क्र .1 प्रवीण कुमार मजूरांच्या शोधात आला होता, तेव्हा अपीलकर्त्यांनी त्याच्यावर हल्ला केला आणि त्याला चुकीच्या पद्धतीने बंदिस्त केले.

v) आरोपी क्र.1 लाल चंद (मृत), आरोपी क्रमांक 2-बियास राज, आरोपीक्रमांक .3-मोहिंदर पाल उरफ रोशन, आरोपी क्रमांक.4-बसंत कुमार, आरोपी क्रमांक.5-ओम प्रकाश उर्फ डॉक्टर, आरोपी क्रमांक.6-किशन चंद आणि आरोपी क्रमांक.7-मदन लाल यांच्यावर खटला चालवण्यात आला. आरोपी क्रमांक 2 ते 6 हे आरोपी क्रमांक.1-लाल चंद (मृत) यांचे पुत्र आहेत. 16 ऑगस्ट 1990 रोजी सत्र न्यायाधीशांनी आर. पी. सी. च्या कलम 302,148 आणि 149 अंतर्गत दंडनीय गुन्ह्यांसाठी आरोप निश्चित केले.

vi) अपीलकर्त्यांनी निर्दोष असल्याचे कबूल केले आणि खटला चालविण्याचा दावा केला. आरोपी-अपीलकर्त्यां विरुद्ध गुन्हा सिद्ध करण्यासाठी फिर्यादी पक्षाने 19 साक्षीदार तपासले. त्यांचा बचाव असा होता की अपीलकर्त्यांनी खाजगी संरक्षणाच्या अधिकाराचा वापर केला कारण आरोपी क्रमांक 1-लाल चंद (मृत) यांच्यावर दोन्ही मृतांनी हल्ला केला होता, पक्षकरांमध्ये खटला प्रलंबित असल्याने त्यांना कामावर ठेवण्यात आले होते.खटल्याच्या समाप्तीनंतर, सत्र न्यायाधीशांनी आरोपी क्रमांक 5-ओम प्रकाश आणि आरोपी क्रमांक 6 किशन चंद यांची निर्दोष मुक्तता केली आणि आर. पी. सी. च्या कलम 302,148 आणि 149 अंतर्गत आरोपी क्रमांक 1 ते 4 आणि 7 यांना दोषी ठरवले आणि त्यांना जन्मठेपेची शिक्षा आणि प्रत्येकी 500 रुपये दंडाची शिक्षा सुनावली आणि दंड भरण्यात चूक झाल्यास तीन महिन्यांचा साधा तुरुंगवास.

vii) त्यामुळे नाराज होऊन, अपीलकर्त्यांनी-आरोपींनी उच्च न्यायालयात याचिका दाखल केली.आरोपी क्रमांक 1-लाल चंद यांचा अपील प्रलंबित असताना मृत्यू झाला. आरोपी क्र. 2 बैस राज फरार होता आणि अजामीनपात्र वॉरंट जारी केल्यानंतरही त्याची उपस्थिती सुनिश्चित होऊ शकली नाही. दिनांक 5 जून 2009 रोजी, उच्च न्यायालयाने आक्षेपार्ह निकालाद्वारे, अपीलकर्त्यांनी दाखल केलेली याचिका फेटाळली आणि त्यांची शिक्षा कायम ठेवली आणि सत्र न्यायाधीशांनी त्यांना दिलेल्या शिक्षेला दुजोरा दिला.

3. त्यामुळे व्यथित होऊन आरोपी क्र .3- मोहिंदर पाल, आरोपी क्र.7-मदन लाल आणि आरोपी क्र.4-बसंत कुमार यांनी सध्याचे अपील दाखल केले.

4. आम्ही अपीलकर्त्यांची बाजू मांडणारे विद्वान वकील श्री. त्रिपुरारी रे आणि प्रतिवादी जम्मू आणि काश्मीर राज्याची बाजू मांडणारे विद्वान वकील श्री. शैलेश मडियाल यांना ऐकले आहे.

5. श्री. त्रिपुरारी रे यांनी सादर केले की, उच्च न्यायालय आणि सत्र न्यायाधीशांनी अपीलकर्त्यांना - आरोपींना दोषी ठरवण्यात मोठी चूक केली आहे. श्री. रे यांनी सादर केले की मृत-मंजीत कुमार आणि जसविंदर यांनीच अपीलकर्त्यांच्या घरात अतिक्रमण केले आणि आरोपी क्रमांक 1-लाल चंद (मृत) यांना मारहाण केली. त्यानंतर, अपीलकर्त्यांनी त्यांच्या खाजगी संरक्षणाच्या अधिकाराचा वापर केला आणि मृत

व्यक्तीला मारहाण केली.पुढे, मृतांना झालेल्या बहुतेक जखमा त्यांच्या पायांवर होत्या आणि गंभीर इजा करण्याच्या हेतूने नव्हत्या.

6. श्री. रे पुढे सादर करतात की मृत जसविंदरचे मृत्यूपूर्वीचे निवेदन म्हणजे मृत जसविंदरचे विधान पाहिल्यावर असे दिसून येईल की डॉ. रेणू जामवाल यांनी सांगितले की सूज आल्याने रुग्ण निवेदनावर स्वाक्षरी करण्याच्या स्थितीत नव्हता.रुग्णाच्या मानसिक/शारीरिक स्थितीबाबत तो निरोगी मनाचा आणि चेतनेचा आहे की नाही याबाबत कोणतेही तपशील या निवेदनात नमूद केलेले नाहीत.पुढे, डॉ. रेणू जामवाल यांनी कबूल केले की रुग्ण 'कमीत कमी जागरूक होता आणि पूर्णपणे अभिमुख नव्हता'.

7. श्री. रे यांनी युक्तिवाद केला की अ. सा. 1 प्रवीण कुमार आणि अ. सा.3-छज्जू राम यांचे पुरावे अनेक मुद्द्यांवर मृत्यूच्यानिवेदांशी विसंगत आहेत. मृत्यूपूर्वीच्या निवेदनात असे नमूद केलेले नाही की कुमारवर हल्ला करण्यात आला आणि त्याला अपीलकर्त्यांच्या घरात बंदिस्त करण्यात आले, म्हणूनच दोघेही मृत अपीलकर्त्यांच्या घरी गेले, त्याऐवजी त्यात फक्त असे म्हटले आहे की ते त्यांचे काम संपवत होते आणि त्यांना अपीलकर्त्यांनी मारहाण केली होती. 8. प्रतिवादी-राज्याच्या वतीने श्री. शैलेश मडियाल यांनी सादर केले की सत्र न्यायाधीश आणि उच्च न्यायालयाने एकाच वेळी असे म्हटले आहे की मृत्यूपूर्वीचे निवेदन हा एक ठोस पुरावा आहे. अ. सा. एस. आय. बसंत सिंग आणि डॉ. रेणू जामवाल यांनी याची पुष्टी केली आहे.अ. सा. 1 प्रवीण कुमार आणि अ.

सा. 2-हरदेव सिंग यांच्या पुराव्यां वरूनही याची पुष्टी होते. त्यामुळे ते सरळ बाजूला सारले जाऊ शकत नाही.

9. खाजगी संरक्षणाच्या अधिकाराचा वापर वाजवी पद्धतीने केला जावा, असे श्री. मडियाल यांनी पुढे सांगितले. दुखापतीचे स्वरूप अनेक अस्थिभंग प्रकट करेल आणि वापरलेली शस्त्रे सूचित करतील की अपीलकर्त्यांनी मृत व्यक्तीला ठार मारण्याच्या उद्देशाने त्यांच्यावर हल्ला केला.

10. आम्ही अभिलेखावर ठेवलेल्या सामग्रीचा अभ्यास केला आहे. अभिलेखावर ठेवलेल्या साहित्यावरून, विशेषतः शवविच्छेदन अहवालावरून, मृत व्यक्तीचा मृत्यू हा नरघातकी होता यात वाद घालता येत नाही.

11. घटनेचा विचार करता, फिर्यादी पक्ष प्रामुख्याने मृत-जसविंदरच्या मृत्यूपूर्वीच्या निवेदनावर तसेच अ. सा. 1-मृत-जसविंदरचा भाऊ प्रवीण कुमार आणि अ. सा. 2-हरदेव सिंग यांच्या तोंडी साक्षीवर अवलंबून आहे. मृत-जसविंदरच्या मृत्यूच्या निवेदनात आरोपी क्र. 1-लाल चंद (मृत) तसेच आरोपी-अपीलकर्त्यांचा समावेश आहे. हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की जरी मृत्यूपूर्वीच्या निवेदनात असे म्हटले गेले आहे की मृत-जसविंदर आणि आरोपी अपीलकर्ते यांच्यात पूर्वी कोणतेही वैर अ. सा. 1- प्रवीण कुमार यांच्या पुराव्यावरून असे दिसून येते की आरोपी बैस ने अ. सा. 1- प्रवीण कुमारकडून रुपये .50 ची रक्कम घेतली होती आणि वाद हा ती रक्कम न भरल्याबद्दल होता.

12. जरी अ . सा. 1 प्रवीण कुमार म्हणतो की तो मजूर आणण्यासाठी जगतपूर गावात गेला होता आणि आरोपी अपीलकर्त्यांनी त्याला पकडले आणि त्याला मारहाण करण्यास सुरुवात केली आणि त्यानंतर त्याला बांधून व्हराड्यात डांबून ठेवले, परंतु मृत-जसविंदरच्या मृत्यूपूर्वीच्या निवेदनात त्याचा उल्लेख नाही. अ . सा. 1 प्रवीण कुमार त्याच्या पुराव्यामध्ये सांगतो की काही काळानंतर, जेव्हा त्याचे भाऊ मंजीत आणि जसविंदर आरोपी व्यक्तींच्या घराला लागून असलेल्या गल्लीत जात होते, तेव्हा आरोपींनी त्यांना द्राट आणि लोखंडी रॉडने मारहाण केली. त्यांच्या म्हणण्यानुसार, जखमांमुळे ते बेशुद्ध पडले तेव्हा आरोपींनी त्यांना घरात ओढले.तो म्हणतो की त्याने दोरी उघडली आणि तो पळून जाण्यात यशस्वी झाला.तो पुढे सांगतो की जेव्हा तो तेली मोरे येथे पोहोचला तेव्हा त्याने केवळ कृष्णाला या घटनेची माहिती दिली आणि त्यानंतर ते पोलिस चौकीकडे तक्रार नोंदवण्यासाठी गेले.

13. अ. सा . 2-हरदेव सिंगने आपल्या पुराव्यामध्ये म्हटले आहे की घटनेच्या दिवशी तो जगतपूरजवळ उभारलेल्या मळणी यंत्रावर काम करत होता आणि जेव्हा तो बिडी विकत घेणार होता, तेव्हा वाटेत तो अ. सा .1 प्रवीण कुमारला भेटला. तो सांगतो की जेव्हा ते आरोपी व्यक्तींच्या घराजवळील गली येथे पोहोचले तेव्हा आरोपी ओमप्रकाश, महेंद्र, मादी, बैस , संत, काशी आणि गार यांनी अ. सा. 1 प्रवीण कुमारला पकडले आणि त्याला मारहाण करून घरात नेले. तथापि, हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की अ. सा. 1 प्रवीण कुमार यांच्या पुराव्यांमध्ये अ. सा. 2 हरदेव सिंग यांच्या उपस्थितीबाबत कोणताही उल्लेख नाही.

14.अ. सा. 2 हरदेव सिंग यांनी सांगितले की त्यानंतर ते परत गेले आणि जेव्हा ते जगतपूर कालव्या जवळ पोहोचले, तेव्हा ते मंजीत उर्फ बाबी आणि जसविंदर आणि त्याने, त्यांना अ. सा. 1 प्रवीण कुमार यांची भेट घेऊन त्यांच्यावर हल्ला केल्याच्या घटनेची माहिती दिली. त्याने सांगितले की त्यानंतर तो मंजीत आणि जसविंदर या दोघांसमवेत घटनेच्या ठिकाणी गेला.त्याने सांगितले की तो त्यांच्यापासून थोड्या अंतरावर होता .त्यांनी सांगितले की जेव्हा ते आरोपींच्या घराच्या गल्लीत पोहोचले तेव्हा आरोपींनी दोन्ही मृतांना पकडले आणि मारहाण करण्यास सुरुवात केली.तेथून तो लखनपूरला गेला आणि त्याने परशोतम लालला सांगितले की मृत व्यक्तींना आरोपी व्यक्तींनी घरात ताब्यात घेतले आहे. ते म्हणतात की जेव्हा ते आरोपींच्या घरी पोहोचले तेव्हा पोलीस आधीच तिथे पोहोचले होते.

15. अ. सा. 3 छज्जू राम हा आरोपी व्यक्तींच्या घराजवळ राहणारा असून तो फितूर झाला

16. हे लक्षात घेण्यासारखे आहे की घटनेचे ठिकाण हे आरोपी व्यक्तींचे घर आहे.मृत-जसविंदर आणि मंजीत तसेच अ. सा. 1 प्रवीण कुमार आरोपी व्यक्तींच्या घरी का गेले याबद्दलची मते वेगवेगळी आहेत. अ. सा. 1 प्रवीण कुमारच्या विधानानुसार, तो मजूर शोधात तिथे गेला होता आणि त्यानंतर रुपये 50/- कर्जाच्या रकमेबाबत वाद असल्याने आरोपी व्यक्तींनी त्याला पकडले.

17. मृत जसविंदरच्या मृत्यूपूर्वीच्या निवेदनप्रमाणे , मृत जसविंदर आणि मंजीत तेथे गवत (चारा) गोळा करण्यासाठी गेले होते. तर अ. सा.2 -हरदेव सिंगच्या पुराव्यानुसार, जेव्हा

तो बिडी खरेदी करण्यासाठी जगतपूरला जात होता तेव्हा तो अ. सा.1-प्रवीण कुमारला भेटला आणि ते दोघेही आरोपी व्यक्तींच्या गल्लीकडे गेले. त्याने कबूल केले की बिडीचे दुकान त्याच गल्लीत नव्हते.त्याच्या म्हणण्यानुसार, आरोपी व्यक्तींनी अ. सा.1-प्रवीण वर हल्ला केल्यानंतर तो तेथून गेला आणि वाटेत मृत जसविंदर आणि मंजीत त्याला भेटले आणि त्याने त्यांना अ. सा.1-प्रवीण कुमारला मारहाण आणि बांधल्याच्या घटनेची माहिती दिली. त्यानंतर ते तिघेही आरोपी व्यक्तींचे घर असलेल्या गलीला गेले.तिथे आरोपींनी जसविंदर आणि मंजीतला मारहाण केली आणि तो तेथून निघून गेला.या घटनेत आरोपी क्र .1-लाल चंद (मृत) याला देखील दुखापत झाली होती, हे पुढे नमूद केले पाहिजे. हे स्पष्ट करण्यात फिर्यादी पक्ष अपयशी ठरला आहे.तपासी अधिकाऱ्याने ने कबूल केले आहे की आरोपी क्र .1-लाल चंदला (मृत) दुखापत कशी झाली याचा त्यांनी तपास केला नाही. आरोपी क्रमांक १-लाल चंद (मृत्यूनंतर) याने दिलेला विशेष बचाव असा आहे की, तो आपल्या खोलीत पलंगावर पडून असताना दोन जण त्याच्या खोलीत घुसले आणि त्यातील एकाने त्याच्या डोक्यावर लाठीमार केला, परिणामी त्याला रक्तस्त्राव होऊ लागला आणि फ्रॅक्चर झाल्याने तो बेशुद्ध झाला.

18. अभिलेखावर ठेवलेल्या साहित्यावरून असे दिसते की फिर्यादी स्वच्छ हात घेऊन आले नाहीत आणि त्यांनी घटनेचा उगम दडपण्याचा प्रयत्न केला आहे. मृत जसविंदर आणि मंजीत कोणत्या परिस्थितीत आरोपी व्यक्तींच्या घरी गेले याबद्दल मृत्यूपूर्व जवाबात तसेच अ. सा. 1 प्रवीण कुमार आणि अ. सा. 2 हरदेव सिंग यांच्या

पुराव्यांमध्ये विरोधाभास आहेत. आरोपी क्र .1-लाल चंद (मृत) याला झालेल्या दुखापतीचे स्पष्टीकरण देण्यात फिर्यादी पक्ष अपयशी ठरला आहे. आरोपींचे मोहनलाल आणि केवल कृष्णा यांच्याशी वैर होते आणि मृत तसेच अ. सा . 1-प्रवीण कुमार आणि अ. सा .2-हरदेव सिंग यांना त्यांनी हल्ला करणाऱ्या आरोपी क्र .1-लाल चंदकडे (मृत) पाठवले होते, सूचनाही आरोपींनी दिली होती. हे नाकारले जात आहे यात शंका नाही.

19. आरोपींचा बचाव असे दिसते की मृत जसविंदर आणि मंजीत तसेच अ. सा . 1-प्रवीण कुमार आणि अ. सा . 2 हरदेव सिंग यांना मोहन लाल आणि केवल कृष्ण यांनी पूर्वीच्या शत्रुत्वाचा बदला घेण्यासाठी गुंतवले होते.

20. वर आधीच चर्चा केल्याप्रमाणे, घटनेचे ठिकाण आरोपी क्र .1-लाल चंद (मृत) यांचे घर आहे. उर्वरित सहा आरोपींपैकी 5 त्याची मुले आहेत.मृत जसविंदर आणि मंजीत हे अपीलकर्त्यांच्या घरी कसे आणि कोणत्या परिस्थितीत गेले याबद्दल भौतिक विरोधाभास आहेत.मृत्यूपूर्व जाववबात तसेच अ. सा . 1-प्रवीण कुमार आणि अ. सा .2-हरदेव सिंग यांच्या पुराव्यांमध्ये दिलेली आवृत्ती पूर्णपणे वेगळी आहे. आरोपी क्र .1-लाल चांदला (मृत असल्याने) झालेल्या जखमा सिद्ध करण्यात फिर्यादी पक्ष अपयशी ठरला आहे. आरोपी क्र .1-लाल चंद (मृत) याचे हे विशिष्ट प्रकरण आहे की दोन व्यक्ती त्याच्या घरी आल्या होत्या आणि त्यांनी त्याच्यावर लाठीने हल्ला केला. आरोपी क्र .1-लाल चांदवर (मृत) झालेल्या हल्ल्यामुळे संतप्त झालेल्या आरोपी व्यक्तींनी

आत्मसंयमाच्या अधिकारापासून वंचित राहून, गंभीर आणि अचानक चिथावणी देऊन, मृत जसविंदर आणि मंजीत यांच्यावर हल्ला केला, ज्यामुळे त्यांचा मृत्यू झाला, ही शक्यता नाकारता येत नाही. आरपीसीच्या कलम ३०० चा अपवाद १ लक्षात घेता अपीलकर्ते संशयाचा लाभ घेण्यास पात्र आहेत असे आम्हाला आढळले आहे. त्यामुळे आरपीसीच्या कलम ३०२ अन्वये खटला संशयापलीकडे सिद्ध करण्यात सरकारी पक्ष अपयशी ठरला आहे, असे आमचे मत आहे.

21. आर. पी. सी. च्या कलम 304 च्या भाग-1 अंतर्गत, आर. पी. सी. च्या कलम 302 अंतर्गत अपीलकर्त्यांना ठोठावण्यात आलेली शिक्षा, ही आर. पी. सी. च्या कलम 304 च्या भाग-1 मध्ये रूपांतरित केली जाते. अपीलकर्त्यांनी आधीच सुमारे दहा वर्षांची शिक्षा भोगली आहे, त्यामुळे आम्हाला असे आढळले आहे की आधीच भोगलेली शिक्षा उद्देश साध्य करेल. अपीलकर्त्यांचे जामीन रोखे रद्द केले जातील.

22. वरील अटींवर अपील अंशतः मंजूर करण्यात येत आहे.

बिभूती भूषण बोस

अपील अंशतः मंजूर करण्यात येत आहे

(सहाय्यक: शुभांशू दास, एलसीआरए)

अस्वीकरण

या न्यायनिर्णयाच्या मराठी भाषेतील या अनुवादाचा वापर हा पक्षकारास त्याच्या/ तिच्या मातृभाषेमध्ये त्याचा अर्थ समजून घेण्यापुरताच मर्यादित राहील आणि त्याचा इतर कोणत्याही

कारणाकरिता वापर करता येणार नाही तसेच इंग्रजी भाषेतील न्यायनिर्णय हाच सर्व व्यावहारिक आणि कार्यालयीन वापराकरिता विश्वसनीय असेल आणि तोच त्यातील आदेशाच्या निष्पादन आणि अंमलबजावणी करता वैध मानला जाईल.

X-X-X-X